

SEMINCI-64: вірність своєму шляху

Ольга Скоморощенко

Міжнародний тижень кіно (SEMINCI) у Вальядоліді відбувся вшестдесятчетверте, знову продемонструвавши свою відданість обраному шляху, а це передовсім – авторське кіно Європи і всього світу, підтримка творчості режисерів-жінок, звертання до проблеми прокату мистецького кіно й актуальні питання змін клімату. Всі учасники могли відчувати, як вібує фестивалем місто, в якому проживали свого часу Сервантес і Колумб і де бував перший глобалізатор людства Фернандо Магальянес, він же Магеллан.

На початку завершальної пресконференції, перед оголошенням рішення журі всіх програм директор фестивалю Хав'єр Ангуло, залюблений у статистику, повідомив попередні підсумки: у переглядах взяли участь понад 98 тис. глядачів, це на одну тисячу більше, ніж на попередньому фесті; показано 270 фільмів із різних куточків світу, в час кінофоруму з'явилося аж 313 тис. публікацій. Отже, фестиваль набирає обертів, стає дедалі цікавішим. Особливою його заслугою директор вважає увагу до юних глядачів: у перегляді програм «SEMINCI для молоді» і «MINIMINCI» для зовсім юних взяло участь близько 30 тис. школярів, які приїжджали з усієї провінції і більше половини з яких уперше дивились кіно на великому екрані, а це важливо, адже вони – майбутні глядачі кінотеатрів.

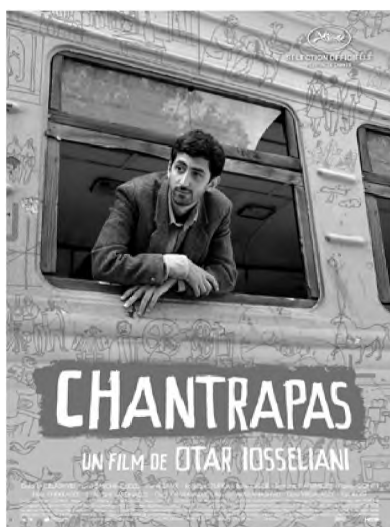
До журі Офіційної програми входило сім видатних кінематографістів із Франції, Іспанії, Індії, Куби, Канади і Грузії, які мали визначити найкраще з 18 конкурсних ігрових повнометражних фільмів. Головна нагорода («Золотий колосок» на означення хліборобського краю Кастилія і Леон) несподівано дісталася монгольській стрічці «Яйце динозавра» Ван Цуаньяня, китайського режисера й одного з продюсерів стрічки. Це його сьома робота, третя – «Весілля Туті» («Золотий ведмідь», 2007), а «Долина білого оленя» отримала 2012-го «Срібного ведмеда» за видатний художній внесок. Жанр фільму «Яйце динозавра» важко визначити: це і драма, і комедія, і трилер. У монгольському степу знаходять убиту оголену жінку. Молодий недовічений поліцейський (Батмунх Норовсамбуу) має охороняти труп усю ніч до прибуття експертів. Йому на поміч відряджають місцеву 30-річну жінку-пастуха (Дуламжав Енхтайван), яка вмє стріляти з рушниці, щоб відлякувати вовків, і розпалювати багаття, щоб зігрітися в холодну ніч. Алкоголь так само зігріває від холоду, як і близькість чоловіка і жінки в безмежному степу... Але на ранок їхні

«Невидиме життя Еврідіки Гусман».
Режисер Карім Айнуз. Бразилія-Німеччина. 2019.

шляхи розходяться. Несподіваним є й те, що фільм знімався без сценарію. Режисер зізнався: «Те, що я побачив у Монголії, рідній землі моєї матері, цілком виходило за межі мови». Тільки після закінчення монтажу постановник зрозумів, що фільм вийшов про життя, смерть і любов. Під час знімання в Монголії режисер відчув інакший перебіг часу, в нього з'явилась концепція «монгольського часу», і в ньому життя, смерть і любов набували зовсім іншого значення. Сприйняття цієї реальності було безпосередньо пов'язане з ключовою ідеєю фільму, в якому простежується форма життя і культури на шляху до знищення. У своїх попередніх фільмах Ван Цуаньянь уже запрошував непрофесійних акторів, але в «Яйці динозавра» непрофесійними є всі виконавці, крім уже згаданих двох головних героїв, на екрані з'являються ще пастух (Лорілету) і шеф поліції (Жантемір Арилд), усі – корінні жителі Монголії. Її неосяжний степ із заходом і сходом сонця, надзвичайно тонкий підхід до зображального ряду, що тісно взаємодіє з кінорозповіддю, створили довершену атмосферу фільму. Саме це було належно оцінене журі, тож оператор-постановник Аймерік Піларскі удостоївся премії найкращому оператору.

Досить несподіваним виявився і фільм «Відгомін» (Ісландія-Франція-Швейцарія) ісландського режисера Рунара Рунарссона, він же – автор сценарію і перший із восьми продюсерів. У першому епізоді з'являється молода мати з дітьми, що сидить перед телевизором, з якого лунають вітання з Різдром, за спиною в неї – новорічна ялинка, потім розгортається картина святково оформленої сцени, де діти середніх класів доносять до щасливих батьків у залі все зачарування Різдрвяного свята, але раптом дія переноситься до церкви, посеред якої стоїть труна з хлопчиком-підлітком, працівники ритуальної служби закінчують останні приготування до початку заупокійної меси, а саме

Плакат до фільму «Шантрапа».
Режисер Отар Іоселіані.

в цей час у полярних сутінках на будівельний майданчик під'їжджає прораб, якому доповідають, що поляки не закінчили роботу на об'єкті й полетіли додому в Польщу на Різдво, й розлючений прораб не знаходить місця від обурення... Глядач терпляче чекає, що ось-ось всі епізоди якось зв'яжуться, однак різдвяні сюжети продовжують нагинувати без видимого зв'язку, і врешті-решт стає зрозуміло, що вони поєднані лише однією подією – Різдвом. Це і святкова вечірня проповідь в центрі Рейк'явіка, і сімейні сцени приготування святкового столу, і парочка з родинного кола, що усамітнюється в одній із кімнат, щоб обсипати одне одного поцілунками, давши волю почуттям. Усі 58 епізодів, більшість із яких ігрові, та й сам фільм є яскравим прикладом злиття ігрового кіно з документальним. Рунар Рунарссон пояснює свій задум бажанням ухопити, дослідити людські емоції, «а в Різдво це можна зробити найкраще, незалежно від ставлення до нього. Це – час роздумів, святкового настрою, підбиття підсумків». Статичні плани у фільмі він пояснює тим, що вони відповідають реальному плинові часу: «Якщо скорочувати час, то виходить ніби модель реальності, а не вона сама». Такою реальністю, безумовно, стала й сцена пологів у присутності не тільки лікарів, а й чоловіка породіллі – один із останніх епізодів фільму. Завершальним його акордом стала стихія океану. Втомлених від нарративної традиції, відомої ще з Давньої Греції, коли оповідь ведеться «по прямій лінії» із вступом, основною частиною і розв'язкою, режисер вирішив працювати, так би мовити, на протилежному полюсі, щоб досягти глобальних узагальнень, розповідаючи про свою Ісландію. Проте навіть і на цьому шляху він не уник епізодів, які з упевненістю можна назвати вступом і розв'язкою. Відразу після перегляду іспанські кінокритики жартували, що ніхто з режисерів досі не додумався порушити грецький канон, як це зробив Рунар Рунарссон. І треба сказати, що він досяг певного успіху: став лауреатом Премії найкращому режисеру *SEMINCI-64* за свій третій повнометражний фільм.

«Срібний колосок» отримав фільм бразильського режисера і співавтора сценарію Каріма Айнуза «Невидиме життя Еврідіки Гусман» (Бразилія–Німеччина), поставленого за мотивами однойменного роману Марти Баталья, присвячений бразильським жінкам 50-х, тобто напередодні так званої «сексуальної революції». Режисер показав життя тих жінок, які мали лише можливість від батька перейти у «власність» чоловіка. Дві нерозлучні сестри – 20-річна Джильда (Джулія Стоклер) і 18-річна Еврідісе (Кароль Дуарте) – із благопристойної католицької сім'ї португальського походження прагнуть здійснення власних мрій. Джильда, закохана в моряка, звільняється від батьківських утисків, утікаючи з дому. Еврідіка мріє стати піаністкою, проте її заміжжя виявляється непоєднуваним із концертною діяльністю у Відні, куди її запрошено. Коли Джильда повертається додому вагітна, батько (Антоніо Фонсека) за мовчазної згоди матері, яка взагалі не має права голосу, проклинає дочку і майбутнього байстрюка, караючи дочку ще й тим, що приховує від неї, де перебуває її сестра. Це стає приводом для пошуків одна одної. Обидві акторки стали *ex aequo* лауреатками Премії найкращій акторці. За визначенням режисера, він адаптував новелу, застосувавши «тропічну версію» мелодрами. Жінки, що були невидимими, можуть піти в небуття, якщо не зберегти пам'ять про них, бо це – і його бабуся, і його чотири тітки, а головне – його мати-одиначка... «Невидиме життя Еврідіки Гусман» також нагородили Премією *FIPRESCI* та Премією *Sociograph*, запровадженою 2015 року науковцями-неврологами. Фільм викликав найбільше глядацьких емоцій і дістав найбільше нагород.

Найкращим актором визнано грузина Левана Гелбахіані, виконавця головної ролі Мераба у фільмі «А потім ми танцювали» (Швеція–Грузія–Франція) сорокарічного Левана Акіна за власним сценарієм. І хоча Леван Гелбахіані не є професійним актором, як і виконавці інших ролей, він зміг переконати глядача у внутрішній драмі молодої людини, що закохується у нового танцівника Національного ансамблю танцю Грузії Іраклія (Вачі Валішвілі). Партнерша Мераба в танцях і його подруга ще з дитячих часів Марі (Анна Джавакішвілі), яка потай пов'яже з хлопцем свої надії, дізнавшись про його гомосексуальну пристрасть, радить тримати це в суворому секреті, щоб не «вилетіти» з ансамблю. Коли старший Мерабів брат одружується, то запрошує Іраклія на весілля, де гості після святкового столу зазвичай танцюють. Мераб збентежено шукає Іраклія в лабіринті кімнат і, знайшовши, дізнається від нього, що той теж невдовзі одружиться зі своєю нареченою, бо його мати хвора і сподівається ще побачити внуків. Так закінчується їхня любовна історія, ледь розпочавшись... Традиційний національний грузинський танець, як і поліфонічний спів, є важливими складовими грузинської культури, власне, своєрідними символами нації. На початку втілення задуму, що тривало три роки, режисер Леван Акін разом із творчою групою зіткнувся з ортодоксальною позицією, мовляв, «жодних подібних явищ у грузинському танці не може бути». Народився майбутній режисер у Швеції, куди його батьки емігрували з Грузії ще в середині 70-х.

Премію імені Пілар Міро найкращому новому режисерові отримала режисерка алжирського походження Мунія Меддур за свій перший ігровий фільм «Папіша» (Франція–Алжир–Бельгія–Катар), дія якого розгортається в Алжирі 90-х, так званому «чорному десятилітті» кровопролиття і переслідувань інакодумців. Саме в цей час посилюється рух ісламських фундаменталістів з його наступом на свободу, суспільні зібрання, спрямований на утиски інтелектуалів і жінок. Головна героїня Недхма (Ліна Худрі), молода амбіційна дизайнерка модного одягу, разом із двома подругами намагається проникати на ще не закриті дискотеки, щоб запропонувати дівчатам свої моделі одягу. Саме їх називають «*raricha*», проте це визначення набуває ширшого значення, воно знаменує спротив молоді нав'язуваним догмам. Недхма і її подруги здатні боротись за здійснення планів і мрій і не збираються здаватись перед навалюю ісламського фундаменталізму. «Папіша» також завоювала глядацькі симпатії і була нагороджена Премією публіки.

Премія імені Мігеля Делібеса за найкращий сценарій і вперше запроваджена Премія імені Хосе Сальседо за найкращий монах дістались одній стрічці – «Юний Ахмед» братів Жан-П'єра і Люка Дарденнів (Бельгія–Франція), які вже брали участь у роботі *SEMINCI*. «Юний Ахмед», їхня сьома стрічка, змушує глядача зануритись у внутрішній світ 13-річного підлітка, народженого від змішаного шлюбу. Його мати-бельгійка не в змозі контролювати вплив на свідомість хлопця з боку імама. Під його психологічним тиском інтровертний Ахмед (Ідр Бен Адді) радикалізується, плануючи вбивство своєї вчительки Інес (Мірієм Акхедду), яка вкладає в нього всю душу. Але імам Юсуф (Осман Мумен), безперестану цитуючи Коран, переконує підлітка в тому, що вона – нечиста. Перша спроба здійснити задум у стінах школи не вдається, тоді зяятий Ахмед, як «юний піонер», якого ніщо не зупинить, цілеспрямовано пробірається до її домівки, однак зривається з карнизу другого поверху, падає і, намагаючись підняти, відчуває, що ноги йому не підкоряються... Весь жах ісламського фундаменталізму постає в історії зазомбованого юного Ахмеда, талановито, правдиво і сміливо розказаний у фільмі.

Переможцем другої за значенням конкурсної програми «Місце зустрічі», що складалась із 13 перших та других робіт режисерів, став другий фільм швейцарського режисера португальського походження Базіля Да Кунья «Кінець світу» (Швейцарія), в якому він виступив і першим спів-автором сценарію, першим оператром-постановником і монтажним. Головний герой – юнак Спіра (Майкл Спенсер), провівши вісім років у виправному центрі, повертається у свій квартал на околиці Лісабона в родинне коло і зустрічається зі старими друзями. Проте невдовзі один із колишніх знайомих – трафікант наркотиків – дає йому зрозуміти, що його присутність у кварталі не бажана...

У конкурсній документальній програмі «Період історії», що завжди відзначається підбором найцікавіших і найгостріших стрічок з усього світу, серед 20 повнометражних робіт премію здобув фільм «Печера» (Сирія–Данія–Німеччина–США–Катар) сирійського режисера-документаліста Фера-

Отар Іоселіані у фільм «Шантрапа». Франція, Грузія. 2009.

са Фаяда. Вже не вперше звертаючись до болючої теми війни в Сирії, режисер розповідає про госпіталі, влаштовані під землею поблизу Дамаска після жакливої хімічної атаки у 2013 року, в результаті якої постраждали сотні людей. Завдяки героїчній діяльності лікарів із зруйнованих бомбардуваннями лікарень вдалось облаштувати госпіталь у печері. За визначенням журі цієї програми, подвиг героїв стрічки – реальних лікарів, які невтомно працюють серед трагедії, стійкість і мужність, з якими вони протистоять страхотам війни, «має служити за приклад усім нам».

Три роки тому Міжнародний тиждень кіно започаткував два важливі заходи: форум жінок-кінематографісток і зустріч незалежних прокатників. Перший форум висвітлював проблему незначної участі жінок в кіноіндустрії країни; другий був присвячений жінкам-продюсеркам і боротьбі за паритет; а третій зібрав режисерок-дебютанток і розглянув питання першої постановки і викликів, з якими звичайно стикається дебютантка. Якщо для жінки складно реалізувати свій перший проєкт, то ще складніше потім утвердитися в професії. За статистикою у 2000–2018 рр. в Іспанії було створено 3358 повнометражних фільмів і лише 12 % з них поставили жінки. Третій форум визначив, що не існує «жіночого кіно», а є кіно, створене жінками. На першій зустрічі незалежних прокатників відбулися дебати про те, що фільми-учасники *SEMINCI* потім не виходять у широкий прокат; під час другої зустрічі запрошені дистриб'ютори могли переглянути й придбати для прокату в Іспанії фестивалі фільми; третя зустріч незалежних прокатників мала на меті наблизити мистецьке кіно до аудиторій шкіл і коледжів. У рамках уже чинного проєкту кінематографічної освіти в коледжах розроблено програму «Кіно трансформує аудиторію», яка пропонує початковим і середнім навчальним закладам каталог фільмів, підібраних за культурними і педагогічними критеріями, що їх учні можуть переглянути як у навчальних закладах, так і в кінозалах.

На минулому фестивалі було запроваджено «Зелений колосок» на відзнаку робіт, присвячених питанням екології і змін клімату. 2019 року фільми цієї тематики утворили окрему програму із п'яти повно- і стількох же короткометражних документальних фільмів. Увагу привернув фільм

Альваро Лонгорії «Заповідник» (Іспанія) – історія наукової, політичної і медійної кампанії, спрямованої на захист Антарктики як останнього незайманого куточка світу. На борту океанічного корабля брати Бардем, Хав'єр і Карлос, здійснюючи експедицію до Антарктиди, розповідають про необхідність збереження екології цього континенту і дістають відгуки від майже трьох мільйонів осіб, що підтримують цю ініціативу, яка врешті-решт залежить від політичного рішення. Проте лауреатом «Золотого колоска» стала стрічка з Північної Македонії «Медовий край» Любо Стефанова і Тамари Котевської. 50-річна Хатідзе, жінка-бджолярка, живе в забутому селищі, розводить бджіл і доглядає прикуту до ліжка матір. Прибуття до села багатодітної сім'ї на перший погляд звеселяє їхнє життя, але голова кочової родини Хуссейн приймає рішення, яке може зруйнувати стиль життя Хатідзе.

До численних лауреатів «Почесного колоска» додалося ще чотири нових імені: режисера і композитора Алехандро Аменабара, акторки і співачки Нашви Німрі, режисера кастингу Луїса Сан Нарсісо і творця й ведучого радіопроеграми «Сьома пристрасть» Хав'єра Толентіно. Алехандро Аменабара, народженого в Чилі у 1972-му, називають режисером невеликої кількості фільмів з великою кількістю нагород, серед яких – «Оскар» і «Золотий Глобус» за «Відкрите море» (2004) як найкращий неангломовний фільм. Нещодавно вийшла на екрани його робота «Поки триває війна» про події громадянської війни в Іспанії 1936-го, сфокусована на особистості ректора університету Саламанки і письменника Мігеля де Унамуну. Нашва Німрі – акторка різнопланових ролей у кіно і на телебаченні, її музично-концертна діяльність так само позначена успіхом, у кіно зіграла понад 20 ролей, одна з яких – головна у фільмі «Коханці Північного полюса» Хуліо Медема. Двадцять років тому радіожурналіст Хав'єр Толентіно у своїй програмі «Сьома пристрасть», присвяченій кіно, розповів про авторське кіно як визначальну рису Міжнародного тижня. Відкритість Толентіно новим кінематографічним течіям сприяла його співробітництву з багатьма кінофестивалами як в Іспанії, так і по всьому світу.

Запрошеною країною цього разу стала Грузія, до її ретроспективи увійшло 18 ігрових п/м і шість к/м фільмів. Серед них була й робота «Я – промінь сонця на Землі» (Грузія–Швейцарія, 2017) режисерки Елене Наверіані, яка тут два роки тому отримала Премію найкращому оператору. Глядачі переглянули такі фільми, як «Мандарини» Зази Урушадзе (Грузія–Естонія, 2013), присвячений війні в Абхазії 1990 року; «Шантрапа» Отара Іоселіані (Франція–Грузія, 2010) – розповідь майстра про власне життя з Дато Тарієлашвілі, його онуком, у головній ролі й незабутнім Богданом Ступкою в ролі партійного секретаря; «Біла сіль» (Грузія, 2011) Кеті Мачаваріані, яка входила до журі Офіційної програми.

Отар Іоселіані заперечує автобіографічність свого фільму, мабуть, тому, що подібне могло статися з кожною творчою незалежною особистістю в радянський період. Молодий режисер Ніко (Дато Тарієлашвілі) за свою творчість зазнає переслідувань з боку представників влади. Перед

«співбесідою» з партійним секретарем (Богдан Ступка) його добряче побили, кидаючи об підлогу: «готували» до пропозиції про вступ до КППС, яку Ніко відкидає. Змушений емігрувати до Франції, де доводиться мести вулицю, щоб вижити, талановитий режисер з часом досягає успіху, і тут йому знову нагадує про себе партійний секретар, який став дипломатом і тепер прагне контролювати його міжнародний успіх. Удавана повага до режисера контрастує зі зверхнім ставленням до підлеглих працівників посольства. Глядач зацікавлений дізнатись, хто ж такий чи такі – шантрапа? І Отар Іоселіані, не поспішаючи, але невідступно підводить до розуміння, що шантрапа – не діти, які чіпляються до цистерни з бензином, яка поволі рухається залізницею, не молодий режисер, який позбувається політичної цензури в своїй країні, але стикається з комерційною цензурою в еміграції. Шантрапа – це і є всі ті, хто претендує «загнуздати» творчість вільної людини, принизити її людську гідність, залякати, відняти свободу. «Шантрапа» Отара Іоселіані – це вирок політичній ідеології країни, в якій йому довелося жити, це вердикт режиму радянської влади, такий же жорсткий і безжалюсний, як і по-іоселіанівськи вишуканий. Ретроспективу грузинського кіно супроводжувало солідне книжкове видання іспанською й англійською мовами, яке не тільки репрезентувало фільми, що увійшли до програми, а й подало коротку історію грузинського кіно від його витоків до сучасності. Позаконкурсна інформативна програма «Іспанське кіно» складалася з 15 ігрових п/м і чотирьох к/м фільмів та одного п/м анімаційного – «Бунюель у лабіринті черепах» (Іспанія–Нідерланди–Німеччина, 2018) Сальвадора Сімо, що з успіхом був представлений на багатьох МКФ. Це захопливий епізод в історії світового кіно і розповідь про подорож, протягом якої Луїс перетворився на Бунюеля. Ще одна стрічка – «Донька злодія» (Іспанія, 2019), відзначена в Сан-Себастьяні, – перша п/м стрічка Белен Фунес, яка на *SEMINCI-64* отримала вагомий відзнаку: Премію імені Дуньї Айясо, яку кілька років тому запровадила Іспанська спілка авторських прав кінематографістів, назвавши її в пам'ять про режисерку Дунью Айясо, нею нагороджують перші фільми режисерок. Важко надати перевагу якомусь одному фільму із «Spanish cinema», тому що всі вони є найкращим ужином іспанського кіно минулого року.

«Міжнародний тиждень кіно» був і залишається чудовою вітриною авторського кіно в Європі і світі, що відзначається пильним і чутливим поглядом на життя і відстоює благородство, солідарність, рівність і повагу – риси, закарбовані в ДНК фестивалю, які надійно утримують фундамент людської гідності», – зазначив у своїй промові його директор Хав'єр Ангуло і додав на завершення, що чотири роки тому фестиваль уперше в Іспанії започаткував програму «Кіно і зміни клімату», а вже *SEMINCI-64* присвячується тим тисячам і тисячам молодих людей, які виходять на вулиці, щоб заявити про невідкладну необхідність ужити заходів для запобігання можливої екологічної катастрофи в природі.

Валъядолід – Київ